

Славiсты збiралiся ў Мiнску

Нататкі з мiнскага з'езда: пра вялiкую мiжнародную грамаду навукоўцаў, якiя вывучаюць гiсторыю i культуру славянскiх краiн, i двух яе годных прадстаўнiкоў — Арнольда Макмiлiна i Рыгора Пiўтарака

Буйной, прэстыжнай, доўгачаканай падзеяй для Беларусі стаў XV Міжнародны з'езд славiстаў, ён цэлы тыдзень працаваў у Мiнску i нядаўна закончыўся. Раней наша краiна падобных форумаў увогуле не прымала. У статуте Мiжнароднага камiтэта славiстаў з'езд вызначаны як самая значная i важкая падзея ў гэтай аўтарытэтай навуковай арганiзацыi.

Праходзiць з'езд раз у пяць гадоў i заўсёды — у сталiцы iншай славянскай краiны. Першы адбыўся ў 1929 годзе ў Празе з удзелам толькi аднаго беларуса, мовазнаўца Пятра Бузука, першы пасляваенны — у

Маскве, дзе беларусаў было ўжо многа. А там пайшло нiбыта па чарзе, ды па даволi неакрэсленай схеме. У Польшчы ён адбыўся двойчы — у Варшаве i Кракаве. Беларусы суцяшалiся хiба тым, што Кракаў жа таксама быў польскай сталiцай, дзе панавала наша зямлячка, заснавальнiца дынастыi Ягелонаў... Яшчэ ў савецкi час прайшоў з'езд у Кiеве, потым — у краiнах, якiя ўзниклi на тэрыторыi Югаславіi.

А да Мiнска чарга ўсё не даходзiла!

І атрымлiвалася: мы, беларускiя навукоўцы, нiбы не былі вартыя таго — недаацэньвалiся... Амаль два дзесяцiгоддзi быў я членам Беларускага камiтэта славiстаў, i мы з калегамi ўспрымалi гэта балюча, як iгнараванне Беларусi.

І вось нарэшце — здзейснiлася! Наш Прэзiдэнт звярнуўся да дэлегатаў з цёплым прывiтаннем. Госцi мелi магчымасць не толькi плённа папрацаваць, але i паездзiць па Беларусi, пабачыць, што ў нас ёсць багатая культурная спадчына.

Хто такiя славiсты?

Помнiцца, беларусы-ўдзельнiкi X з'езда (1988) у Брацiславе, сталiцы толькi што народжанай Славакii, вярталiся дамоў. Занялi добрых паўвагона, а памежнiкi-ўкраiнцы нiяк не маглi зразумець: хто ж такiя славiсты? Патлумачу i тут: гэта навукоўцы з усяго свету, якiя вывучаюць гiсторыю i культуру славянскiх краiн. Увогуле ж Брацiслаўскi з'езд быў трэцiм у маiм жыццi.

Да форуму асобнай брашурай выйшаў мой даклад "Францыск Скарына як прыхiльнiк зблiжэння i ўзаемаразумення краiн i народаў": юбiлей Вялiкага Палачанiна павiнен быў святкавацца праз два гады.

А да Брацiславы былі Кiеў i Сафiя. Кiеўскi форум амаль не застаўся ў памяцi як навуковая падзея, бо Уладзiмiр Караткевiч, чья жонка Валянцiна таксама была дэлегаткай, безупынна вадзiў нас па горадзе сваёй студэнцкай маладосцi ды захоплена паказваў шматлiкiя "дзiвосы". І мне цiкава было спазнаць, як усё гэта адвобразiлася ў яго аповесцi "Лiсце каштанаў". Што ж, не выпадкова наш вялiкi змяляк цяпер стаiць у Кiеве ўжо ў бронзе... Затое ў сафiйскiм з'ездзе 1983 года давялося прыняць самы чынны ўдзел: уперадзе праглядалася 500-годдзе з часу нараджэння беларускага першадрукара, i трэба было надаць юбiлею мiжнародны статус. Мы змагалiся за тое, каб уключыць выданне скарынаўскага перакладу Бiблii ў наш энцыклапедычны план. І з садзеяннем расiйскiх калег гэта нам удалося.

У XI i наступных з'ездах я асабiста не ўдзельнiчаў: не ставала часу, ды i пара было саступаць месца маладзейшым. Праўда, да

кракаўскага форуму (1993) выдаў брашуру-даклад “Беларуская культура барока як пасрэдніца паміж заходнеславянскім і ўсходнеславянскім светам”. А перад наступнымі славістычнымі сустрэчамі я заказваў кіраўнікам беларускіх дэлегацый артыкулы для “Голасу Радзімы”.

Пра што гаварылі на з’ездзе?

У Мінск ажно з 35 краін прыехала каля 600 удзельнікаў. Чуваліся самыя розныя мовы, але рабочымі з іх лічыліся толькі ўсе славянскія — аказвалася, што ўсе іх больш або менш разумеюць, а таксама англійская, нямецкая і французская. Як заўсёды, натоўп стаяў каля выставы славістычных выданняў, што выйшлі ў свеце пасля папярэдняга з’езда: па традыцыі яны засталіся ў падарунак Мінску. Пераказаць тэматыку з’езда — справа непасільная. Скажу толькі, што надзіва многа было лінгвістычных дакладаў, прыстойна прысутнічалі літаратуразнаўства, гісторыя, фалькларыстыка, па-дзелавому згадваліся хуткія 500-годдзе беларускага кнігадрукавання і 200-годдзе з дня нараджэння Тараса Шаўчэнкі. Гучалі правільныя з майго пункту гледжання прапановы: матэрыялы выдаваць не перад з’ездамі, а пасля, калі канчаткова акрэсяцца думкі, увесці конкурс сярод прэтэндэнтаў, каб кіравацца не толькі квотай на краіну. Карацей, аптымізаваць праграму і рэгламент.

У перапынках я ўважліва ўглядаўся ў твары ўдзельнікаў. Пераважала незнаёмая мне моладзь, і гэта добра. Але часта сустракаліся і старыя сябры, паплечнікі па Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў, якая лічыла і лічыць сябе часткай славістычнага руху. Не маючы магчымасці расказаць пра ўсіх вартых таго калег, коратка спынюся на дзвюх ці не самых пладавітых постацях, калі меркаваць па колькасці ды якасці іх беларусазнаўчых кніг.

Ён адкрыў Англіі беларускую літаратуру

Дакладней і справядлівей будзе ўсё ж сказаць, што зрабіў гэта не адзін Арнольд Барат Макмілін, а паралельна з паэтэсай і нястомнай перакладчыцай Верай Рыч, якой няма ў жывых. Разам яны падаравалі англійскаму чытачу паэму “Тарас на Парнасе”. Прафесар Макмілін, шатландзец па паходжанні, дамовіўся пра сустрэчу са мной электронным пасланнем з Лондана за тыдзень да з’езда: 23 жніўня а 13 гадзіне ля кафэ “Бярозка”. А пасяджэнні ж меліся адбывацца непадалёку, у Беларускім дзяржаўным лінгвістычным універсітэце. Адтуль у абед і спяшаліся да плошчы Перамогі ўдзельнікі з візітоўкамі-бэджамі на грудзях.

Да кафэ дакладна ў прызначаны час прафесара Макміліна прывёў Навум Гальпяровіч: гасць толькі што выступаў у яго студыі перад радыёслухачамі замежжа. Выбраўшы месца ў зале, мы пачалі з успамінаў. Упершыню мы сустрэліся ў мяне дома 30 гадоў таму з гакам — напярэдадні майго першага працяглага падарожжа ў Лондан па камандзіроўцы ЮНЕСКА. Тады я ўручыў гасцю нумар “Полымя” з рэцэнзіяй, дзе гаварылася пра яго манаграфію “Гісторыя беларускай літаратуры ад яе вытокаў да сённяшняга дня” (1977). Гэта было, дарэчы, першае сур’ёзнае англамоўнае даследаванне нашага пісьменства. Станоўчы водгук, нетыповы для таго часу, напісалі, не раз удакладняючы тэкст, акадэмік Іван Навуменка, доктар філалагічных навук Міхась Мушынскі і я трэці, адносна маладзён тады, але затое ініцыятар таго рэцэнзавання. Калега ўспрыняў публікацыю з удзячнасцю, хаця і быў здзіўлены часткай “сацрэалістычнай” тэрміналогіі. Збліжэнне пазіцый, узаемаразуменне ішло паволі.

А праз год я ўжо слухаў лекцыю Арнольда Макміліна пра нашу літаратуру ў Лондане, у Беларускай бібліятэцы імя Францішка Скарыны. Штомесячна выступаў ён там як адзін з кіраўнікоў Англа-беларускага таварыства, заснаванага ў 1954 годзе. З таго часу мы сустракаліся даволі часта: на з’ездах славістаў ды кангрэсах беларусістаў, у час прыездаў прафесара Макміліна ў БДУ ды на яго лонданскай кватэры (жонка ў майго калегі — родам з Беларусі). І, як правіла, уручалі адзін аднаму па кнізе, пераважна сваёй. Іх у прафесара ўжо каля двух дзясяткаў. Найбольш — па сучаснай беларускай літаратуры. Некаторыя з іх перакладзены ў Мінску.

На гэты раз я працягнуў гасцю салідны том Анталогіі старажытнай беларускай літаратуры, складзенай маім вучнем, цяпер доктарам навук Іванам Саверчанкам. А ў адказ атрымаў першы нумар адноўленага навуковага квартальніка “The Journal of Belarusian Studies” (“Часопіс беларускіх даследаванняў”). Выдаюць яго ад імя Англа-беларускага таварыства Джым Дынглі ды Арнольд Макмілін, у рэдкалегію ўваходзяць вучоныя розных

краін, а сродкі шукае ў ЗША Яраслаў Крывой. Паралельна з англійскім, раскажаў калега, будзе яшчэ выходзіць і беларускі варыянт.

На развітанне дамаўляем: варта наладзіць супрацоўніцтва паміж рэдакцыяй “Часопіса” і “Веснікам” Інстытута культуры Беларусі, дзе я цяпер працую. Для пачатку я паабяцаў даслаць у Лондан новы варыянт артыкула мастака Эдуарда Агуновіча, які аргументавана даказвае, што аўтарам “Слова пра паход Ігаравы” мог быць толькі Кірыла Тураўскі.

Ён даў украінцам падручнікі па беларускай мове

З Рыгорам Піўтарак у з’ездаўскія дні я сустракаўся два разы. І ў абодвух выпадках ён бадзёра некуды спяшаўся, акружаны чарадой вучняў і супрацоўнікаў свайго Інстытута мовазнаўства імя А. А. Пацябні Нацыянальнай акадэміі навук Украіны. “Эскорт” спыняўся, цярпліва і зацікаўлена слухаў, што гаворыць вядучы. А ён цешыўся з нашай сустрэчы! Згадваў, як мы яшчэ ў 1991-м разам пачыналі ствараць Міжнародную асацыяцыю беларусістаў. Рыгор Піўтарак тады пагадзіўся, каб яго выбралі прэзідэнтам яе ўкраінскага нацыянальнага адгалінавання, трэцяга па велічыні пасля рускага і польскага. А праз год ён стаў прафесарам, праз чатыры атрымаў Прэмію Імя Івана Франка, праз два быў выбраны членам-карэспандэнтам НАН Украіны, а ў 2009-м — акадэмікам. Атрымаў прэстыжную Прэмію прэзідэнтаў акадэміі навук Беларусі, Малдовы і Ўкраіны.

Рыгор Піўтарак па-беларуску гаворыць без акцэнта. Хоць сам украінец: нарадзіўся ў 1935 годзе на хутары Карытнішча на Чарнігаўшчыне (цяпер Сумская вобласць). Ён цесна звязаны з беларускай дыяспарай ва Ўкраіне — выдаў для яе, а таксама для карэнных украінцаў падручнік і слоўнік, чытае курс беларускай мовы ў Кіеўскім універсітэце. А раней на кангрэсы беларусістаў прыязджаў ён у Мінск з жонкай Лідзіяй Карней, даследчыцай украінска-беларускіх музычных сувязей.

На развітанне ўкраінскі калега падарыў для бібліятэкі Інстытута культуры Беларусі біябібліяграфічную кніжку “Рыгор Пятровіч Піўтарак”, выдадзеную ў 2010-м да яго 75-годдзя. Адтуль узяты і здымак славіста, які змешчаны ў гэтым тэксце. Здымкаў, міні-артыкулаў пра сяброў беларускай культуры, якія ўдзельнічалі ў мінскім з’ездзе, магло б быць некалькі дзясяткаў. Вялікая грамада маіх калег працуе на карысць паразумення паміж рознымі народамі!

Адам Мальдзіс

На здымках:

На Міжнародны з’езд славістаў у Мінск сабраліся навукоўцы з 35 краін

У зале пасяджэнняў перапынак

Арнольд Макмілін

Рыгор Піўтарак